

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग नियमावली, २०७२

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१ को दफा ४४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगको परामर्शमा नेपाल सरकारले देहायका नियमहरू बनाएको छ ।

परिच्छेद-१ प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यी नियमहरूको नाम “बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग नियमावली, २०७२” रहेको छ ।

(२) यो नियमावली तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रस- ले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-

(क) “अनुसन्धान अधिकारी” भन्नाले बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको सम्बन्धमा आयोगले छानबिन गर्न तोकेको अनुसन्धान अधिकारी सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले आयोगबाट अनुसन्धान गर्नका लागि गठन गरिएका उपसमिति वा कार्यटोली समेतलाई जनाउँछ ।

(ख) “उजूरीकर्ता” भन्नाले यस नियमावली बमोजिम उजूरी दिने व्यक्ति सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) “ऐन” भन्नाले बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१ सम्भन्नु पर्छ ।

(घ) “छानबिन समिति” भन्नाले ऐनको दफा ६ को उपदफा (२) बमोजिम गठन गरिएको छानबिन समिति सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद-२

उजूरी सम्बन्धी व्यवस्था

३. उजूरी माग गर्ने: (१) सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको सम्बन्धमा पीडित वा निजको तर्फबाट आयोगमा उजूरी दिन आयोगले सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरी उजूरी माग गर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम उजूरी माग गरेको सूचनामा उजूरी दिने अवधि, तरिका र स्थान समेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम उजूरी दिने अवधि अपर्याप्त भएको भन्ने लागेमा आयोगले उजूरी दिने म्याद थप गर्न सक्नेछ ।

तर त्यसरी उजूरी दिने म्याद थप गर्दा आयोगको कार्यावधि समाप्त हुनुभन्दा कम्तीमा छ महिना भन्दा कम हुने गरी उजूरी दिने म्याद थप गर्न सकिने छैन ।

४. उजूरी वा जानकारी दिन सक्ने: (१) उजूरी दिन चाहने पीडित आफै वा निजको तर्फबाट कसैले आयोग वा आयोगले तोकेको स्थानमा उपस्थित भई वा हुलाक, इमेल वा अन्य विद्युतीय माध्यमबाट अनुसूची-१ बमोजिमको ढाँचामा आफूसँग भएका सबै प्रमाण संलग्न गरी उजूरी दिन सक्नेछ ।

तर त्यस्तो ढाँचा बमोजिम उजूरी नपरेको कारणले मात्र सो सम्बन्धमा कारवाही गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(२) कसैले मौखिक रूपमा उजूरी दिन चाहेमा आयोगले उजूरीकर्ताले भनेका कुराहरु अनुसूची-१ को ढाँचामा लिपिबद्ध गरी निजलाई पढीवाची सुनाई निजको दस्तखत समेत गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम इमेल वा अन्य विद्युतीय माध्यमबाट पर्न आएको उजूरी सम्बन्धित कर्मचारीले प्रिन्ट गरी प्रमाणित गरी राख्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिम कुनै उजूरी टेलिफोनबाट प्राप्त भएमा सम्बन्धित कर्मचारीले सो को अभिलेख खडा गरी राख्नु पर्नेछ ।

(५) आयोगले बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको सम्बन्धमा कुनै स्रोतबाट प्राप्त गरेको जानकारीलाई समेत उजूरीको रूपमा लिन सक्नेछ ।

(६) कसैले आयोग समक्ष आफ्नो परिचय नखुलाई कुनै साङ्केतिक नामबाट आयोगको इमेल वा फ्याक्स मार्फत उजूरी दिएमा आयोगले त्यस्तो उजूरी लिन सक्नेछ ।

तर त्यस्तो उजूरी सम्बन्धित पक्षले सनाखत नगरेसम्म दर्ता कित्ताबमा दर्ता गरिने छैन ।

(७) अदालत बाहेक अन्य कुनै निकायमा दर्ता भएको उजूरी आयोगले सम्बन्धित निकायबाट भिकाउने आदेश दिन सक्नेछ ।

(द) आयोगमा उजूरी दर्ता गर्दा कुनै दस्तुर लाग्ने छैन ।

५. उजूरी सम्बन्धी विशेष व्यवस्था: (१) बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका तथा यौनजन्य हिंसामा परेका व्यक्तिलाई उजूरी दिन सहजता प्रदान गर्न आयोगले देहाय बमोजिमको व्यवस्था गर्न सक्नेछ :-

- (क) आयोगले तोकेको नजिकको सरकारी कार्यालय, स्थानीय तह वा बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन सम्बन्धमा काम गर्न नेपाल सरकारबाट गठन भएको कुनै निकाय मार्फत उजूरी दिन,
- (ख) आयोगले उपलब्ध गराएको फोन नम्बरमा मौखिक रूपमा उजूरी दिन,
- (ग) महिलाको हकमा उपलब्ध भएसम्म महिला कर्मचारी मार्फत उजूरी दिन,
- (घ) उजूरी वा जानकारी दिनका लागि बेग्लै कक्ष र आवश्यकता अनुसार दोभाषे वा सहजकर्ताको समेत व्यवस्था गर्न,
- (ङ) आयोग समक्ष उपस्थित भई उजूरी दिन असमर्थ व्यक्तिको हकमा आयोगबाटै कर्मचारी खटाई निजको उजूरी लिन ।

(२) यस नियम बमोजिम उजूरी लिने निकायले आफू समक्ष प्राप्त भएको उजूरी सात दिनभित्र आयोगमा पठाई दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमको समयभित्र आफू समक्ष प्राप्त हुन आएको उजूरी नपठाउने सम्बन्धित निकायका प्रमुखलाई आयोगले विभागीय कारबाहीका लागि अख्तियारवाला समक्ष लेखी पठाउन सक्नेछ ।

(४) यस नियम बमोजिम उजूरी लिदा नियम ४ बमोजिमको व्यवस्था अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

(५) उजूरी वा जानकारी दिन आउने व्यक्तिलाई कुनै कर्मचारीले अपमान, अवहेलना वा दुर्व्यवहार गरेमा त्यस्तो कर्मचारीलाई आयोगले प्रचलित कानून बमोजिम कारबाही गर्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

६. उजूरी वा जानकारी दर्ता गर्ने: (१) आयोगमा नियम ४ र ५ बमोजिम पर्न आएका उजूरी वा जानकारी सम्बन्धित कर्मचारीले अनुसूची-२ बमोजिमको उजूरी दर्ता किताबमा दर्ता गरी सम्बन्धित व्यक्तिलाई अनुसूची-३ बमोजिम उजूरी दर्ताको निस्सा दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि इमेलबाट उजूरी वा जानकारी प्राप्त भएकोमा उजूरीकर्तालाई सोही माध्यमबाट उजूरी प्राप्त भएको जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले एकै विषयमा एकभन्दा बढी उजूरी दिएमा वा एकभन्दा बढी व्यक्तिले एकै विषयमा उजूरी दिएमा सम्बन्धित कर्मचारीले तीमध्ये एउटा उजूरीमात्र दर्ता गरी अन्य उजूरीलाई दर्ता भएको उजूरीसाथ संलग्न गरी राख्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम एउटा उजूरी दर्ता भएमा त्यसै विषयमा पर्न आएका अन्य उजूरीको लगत कट्टा गर्नु पर्नेछ ।

७. उजूरी वा जानकारी तामेलीमा राख्ने: (१) आयोगले देहायको अवस्थामा आफू समक्ष प्राप्त उजूरी वा जानकारीलाई तामेलीमा राख्न सक्नेछ :-

(क) सशस्त्र द्वन्द्वको अवधि बाहेक अन्य अवधिमा व्यक्ति बेपत्ता पारिएका घटनासँग सम्बन्धित उजूरी,

(ख) खण्ड (क) मा उल्लिखित अवधिमा व्यक्ति बेपत्ता पारिएको भए तापनि सशस्त्र द्वन्द्वसँग असम्बन्धित देखिन आएका उजूरी,

(ग) आयोगको अधिकारक्षेत्रभित्र नपरेका उजूरी,

(घ) नियम ३ बमोजिम आयोगले उजूरी दर्ता गर्न दिएको म्याद समाप्त भएपछि प्राप्त भएका उजूरी,

(ङ) प्रथमदृष्टिमा तथ्य तथा प्रमाणको अभाव देखिएको वा अस्पष्ट उजूरी,

(च) आयोगबाट तामेलीमा रही सकेको उजूरी सम्बन्धी विषयमा नयाँ प्रमाण पेश नगरी पुनः सोही विषयमा दिएको उजूरी,

(छ) बेनामी उजूरी ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अनुसन्धान अधिकारीले नियम १० को उपनियम (२) बमोजिम आयोग समक्ष दिएको प्रारम्भिक प्रतिवेदन उपर छलफल गरी आयोगबाट उजूरी वा जानकारी तामेलीमा राख्ने निर्णय भएमा त्यस्तो उजूरी वा जानकारी समेत तामेलीमा राखिनेछ ।

(३) उपनियम (१) वा (२) बमोजिम आयोगबाट कुनै उजूरी वा जानकारी तामेलीमा राख्ने निर्णय भएमा आयोगले सो को जानकारी सम्बन्धित व्यक्तिलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१) वा (२) बमोजिम आयोगबाट कुनै उजूरी वा जानकारी तामेलीमा राख्ने निर्णय भएमा उजूरी साथ प्राप्त सक्कल कागजात सम्बन्धित उजूरीकर्तालाई फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस नियम बमोजिम उजूरी वा जानकारी तामेलीमा राख्ने निर्णय भएमा आयोगको उजूरी दर्ता किताबबाट त्यस्तो उजूरी वा जानकारीको लगत कट्टा गर्नु पर्नेछ ।

८. **तामेलीमा रहेका उजूरी जगाउन सक्ने:** (१) नियम ७ बमोजिम तामेलीमा राखिएको उजूरी वा जानकारीको व्यहोरालाई पुष्टि गर्ने कुनै ठोस सबूत प्रमाण सहित सो विषयमा छानबिन गर्न कसैले आयोगमा निवेदन दिएमा वा आयोगले छानबिन गर्दै जाँदा कुनै ठोस सबूत प्रमाण प्राप्त हुन आएमा आयोगले त्यस्तो उजूरी वा जानकारी तामेलीबाट जगाउने निर्णय गरी छानबिनको कारबाही प्रारम्भ गर्न सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कुनै उजूरी वा जानकारी तामेलीबाट जगाउने निर्णय भएमा त्यस्तो उजूरी वा जानकारी आयोगको उजूरी दर्ता किताबमा पुनः दर्ता गरिनेछ ।

९. **सम्बन्धित निकायमा पठाउन सक्ने:** (१) आयोग समक्ष परेको कुनै उजूरी आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र नपरी अन्य कुनै निकायसँग सम्बन्धित देखिन आएमा आयोगले त्यस्तो उजूरी र सो सम्बन्धी कागजात सम्बन्धित निकायमा पठाउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कुनै उजूरी आयोगको कार्यक्षेत्रभित्र नपर्ने भई अन्य निकायमा पठाइएकोमा आयोगले सो को जानकारी सम्बन्धित व्यक्तिलाई दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३

उजूरी छानबिन सम्बन्धी व्यवस्था

१०. **प्रारम्भिक छानबिन:** (१) आयोगमा दर्ता भएको तथा नियम ७ बमोजिम तामेलीमा राखिए बाहेकका अन्य उजूरी वा जानकारीका सम्बन्धमा आयोगले कुनै सदस्य वा ऐन बमोजिम उपसमिति वा कार्यटोली गठन गरी प्रारम्भिक छानबिन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम प्रारम्भिक छानबिन गर्ने सदस्य, उपसमिति वा कार्य टोलीले आयोग समक्ष यथाशक्य छिटो प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

११. **विस्तृत छानबिन तथा अनुसन्धान अधिकारी तोक्ने:** (१) आयोगले नियम १० को उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदन तथा उजूरी वा जानकारीको गाम्भीर्यताको आधारमा विस्तृत छानबिन गर्नु पर्ने देखेमा छानबिन सम्पन्न गर्नु पर्ने अवधि, कार्यादेश तथा आवश्यक सहयोगी कर्मचारीको

नाम समेत उल्लेख गरी आयोगका कुनै सदस्य, उपसमिति वा कार्यटोलीलाई अनुसन्धान अधिकारी नियुक्त गर्न वा तोक्न सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सदस्यलाई अनुसन्धान अधिकारी तोकिएकोमा अध्यक्षलाई र उपसमिति वा कार्यटोलीलाई अनुसन्धान अधिकारी तोकिएको भए कुनै सदस्यलाई अनुगमन अधिकारी तोक्नु पर्नेछ ।

(३) आयोगले अनुसन्धान अधिकारी तोकदा अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा तोक्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिम तोकिएको अवधिभित्र अनुसन्धान सम्पन्न हुन नसकेमा सम्बन्धित अनुसन्धान अधिकारीले त्यसको उचित कारण समेत खोली म्याद थप वा निर्देशनको लागि आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम म्याद थपको लागि अनुरोध भई आएमा आयोगले आवश्यक निर्देशन सहित म्याद थप गर्न सक्नेछ ।

(६) आयोगले अनुसन्धान अधिकारीलाई सहयोग गर्न आवश्यकता अनुसार सुरक्षाकर्मी समेत खटाउन सक्नेछ ।

१२. **समन्वय गर्ने:** आयोगले कुनै सरकारी कार्यालयको कर्मचारी मार्फत छानबिन गराउनु पर्ने भएमा सम्बन्धित कर्मचारीको सेवा सञ्चालन गर्ने मन्त्रालयसँग समन्वय गरी काममा लगाउन सक्नेछ ।

१३. **अनुसन्धान अधिकारी हेरफेर गर्ने:** अनुसन्धान अधिकारीले आफूलाई तोकिएको काम सम्पन्न गर्न नसकेमा, निजको कुनै स्वार्थ निहित भएको पाइएमा वा निजबाट सो काम गराउन उपयुक्त छैन भन्ने मनासिब कारण भएमा आयोगले निजको सट्टा अर्को अनुसन्धान अधिकारी नियुक्त गर्न वा तोक्न सक्नेछ ।

१४. **अग्राधिकार दिन सक्ने:** (१) आयोगले बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका तथा यौनजन्य हिंसामा परेका व्यक्ति समावेश भएको उजूरी वा जानकारीका सम्बन्धमा अग्राधिकार दिई छानबिन गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमका उजूरी वा जानकारीका सम्बन्धमा बयान वा बकपत्र सम्बन्धी विषयमा अनुसन्धान अधिकारीले देहाय बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गर्न सक्नेछ :-

- (क) बयान वा बकपत्र गर्दा निजका संरक्षक वा प्रतिनिधि वा बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन सम्बन्धमा काम गर्ने संस्था वा निकायका प्रतिनिधि रोहवरमा राख्ने,
- (ख) महिलाको बयान वा बकपत्र गराउँदा उपलब्ध भएसम्म महिला कर्मचारी मार्फत गराउने,
- (ग) नजिकको सरकारी कार्यालय मार्फत बन्दसवाल वा विद्युतीय माध्यमबाट बयान वा बकपत्र गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- (घ) बोल्न वा लेख्न नसक्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिसँग सोधपुछ गर्दा त्यस्ता व्यक्तिले इसारा गरेको कुरा बुझ्न सक्ने गरी व्यवस्था मिलाउने,
- (ङ) बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा यौनजन्य हिंसामा परेका व्यक्तिलाई आयोगमा बोलाउनु भन्दा सम्बन्धित व्यक्ति रहे बसेको स्थानमा गएर त्यस्तो जानकारी लिन उपयुक्त हुने देखिएमा आयोगले सोको लागि कुनै सदस्य वा कर्मचारी खटाई जानकारी लिने व्यवस्था मिलाउने,
- (च) बाल मनोविज्ञानवेत्ताको परामर्श लिनु पर्ने भएमा सोको व्यवस्था मिलाउने,
- (छ) बयान वा बकपत्र गरेको विषयलाई गोप्य राख्ने,
- (ज) बयान वा बकपत्र गराउँदा कार्यालय समयभन्दा बाहेकको समय तथा सार्वजनिक बिदाको दिनमा समेत गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- (झ) आयोगले उपयुक्त सम्भेका अन्य कुरा गराउने ।

१५. आरोपित वा जानकार व्यक्तिलाई बयान वा सोधपुछ गर्ने: (१) अनुसन्धान अधिकारीले छानबिनको सिलसिलामा व्यक्ति बेपत्ता पारेको आरोप लागेका व्यक्ति वा सो सम्बन्धमा जानकारी भएको व्यक्तिलाई मनासिब माफिकको समय दिई आयोगसमक्ष उपस्थित गराई बयान लिने वा सोधपुछ गर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमका व्यक्तिलाई बयान वा सोधपुछको लागि आयोग समक्ष उपस्थित गराउँदा निजको गोप्यता भङ्ग नहुने गरी गोप्य रूपमा टेलिफोन वा अन्य कुनै माध्यम मार्फत उपस्थित गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम आयोगमा उपस्थित हुन बोलाउँदा कुनै व्यक्ति नआएमा निजको कार्यालय वा निज बसोबास गरेको घर ठेगानामा अनुसूची-५ बमोजिमको सूचना पठाई उपस्थित गराउनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१), (२) र (३) बमोजिमको प्रक्रियाबाट समेत आरोपित व्यक्तिलाई आयोगमा उपस्थित गराउन नसकिएमा वा निजको नाममा सूचना तामेल हुन नसकेमा आयोगले कुनै राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सूचना प्रकाशन वा कुनै सञ्चार माध्यमबाट सूचना प्रसारण गरी त्यस्तो व्यक्तिलाई आयोगसमक्ष उपस्थित गराउन सक्नेछ ।

(५) आयोगले छानबिनसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई कार्यालय समय बाहेक वा सार्वजनिक बिदाको दिनमा समेत उपस्थित गराउन, सोधपुछ गर्न वा बयान लिन सक्ने गरी समय व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।

१६. तोकिएको समयमा उपस्थित हुन पर्ने: आयोगको कामको सिलसिलामा अनुसन्धान अधिकारीले कुनै व्यक्तिलाई आयोगमा उपस्थित हुने भनी कुनै मिति वा समय तोकेमा त्यसरी तोकिएको मिति वा समयमा सम्बन्धित व्यक्ति उपस्थित हुनु पर्नेछ ।

१७. पुनः बयान वा बकपत्र गराउन सक्ने: आयोग समक्ष बयान वा बकपत्र गरेको व्यक्तिलाई नयाँ तथ्य वा विषयको सम्बन्धमा पुनः बयान वा बकपत्र गराउनु पर्ने भएमा आयोगले त्यस्तो व्यक्तिलाई फिर्काई पुनः बयान वा बकपत्र गराउन सक्नेछ ।

१८. प्रमाण पेश गर्न लगाउन सक्ने: (१) अनुसन्धान अधिकारीले छानबिनको सिलसिलामा आरोपित व्यक्ति, उजूरीकर्ता वा अन्य व्यक्तिसँग भएको वा कुनै कार्यालयमा रहेको वा हुन सक्ने कुनै पनि प्रमाण कागजात पेश गर्न समयवधि तोकिएको सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयलाई आदेश दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम माग भएको प्रमाण कागजात सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले तोकिएको समयभित्र आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको समयवधिभित्र त्यस्तो प्रमाण कागजात पेश गर्न नसक्ने अवस्था भई म्याद थप गर्न माग गरेमा सम्बन्धित व्यक्ति वा कार्यालयले आयोग समक्ष सो को जानकारी गराउनु पर्नेछ, र आयोगले त्यस्तो प्रमाण कागजात पेश गर्न अवस्था हेरी मनासिब माफिकको समय दिन सक्नेछ ।

१९. **खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्का:** (१) अनुसन्धान अधिकारीले कुनै ठाउँको खानतलासी गर्दा अनुसूची-६ बमोजिमको ढाँचामा प्रवेश मुचुल्का तयार गरी प्रवेश गर्ने र कुनै लिखत वा वस्तु बरामद भएमा सोही व्यहोरा र बरामद नभएमा बरामद हुन नसकेको व्यहोरा खुलाई अनुसूची-७ बमोजिमको ढाँचामा खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्का तयार गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम खानतलासी गर्दा बरामद भएको कागजात वा कुनै मालसामान आफूले लैजानु परेमा अनुसन्धान अधिकारीले त्यस्तो कागजात वा मालसामान बुझेको दुई प्रति भरपाई तयार गरी कार्यालयको भए जिम्मेवार पदाधिकारीलाई र कसैको घर कम्पाउण्डको भए घरधनी, मालसामान धनी वा कागजात वा मालसामानको जिम्मा लिएको व्यक्तिलाई एक प्रति दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमको व्यक्ति फेला नपरेमा वा फेला परे पनि निजले भरपाई बुझ्न नमानेमा त्यस्तो भरपाई स्थानीय तहका प्रतिनिधिलाई जिम्मा दिनु पर्नेछ र निजले समेत यथाशक्य चाँडो सम्बन्धित व्यक्तिलाई त्यस्तो भरपाई बुझाई दिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम स्थानीय तहका प्रतिनिधि फेला नपरेमा बरामद गरिएको स्थानमा त्यस्तो भरपाई टाँस गरी बरामदी मुचुल्कामा सो व्यहोरा जनाउनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (३) बमोजिम स्थानीय तहको प्रतिनिधिलाई जिम्मा दिएमा वा उपनियम (४) बमोजिम भरपाई टाँस भएकोमा सम्बन्धित व्यक्तिले रीतपूर्वक भरपाई बुझेको मानिनेछ ।

(६) उपनियम (१) बमोजिमको खानतलासी वा बरामदी मुचुल्का स्थानीय व्यक्तिको रोहवरमा गर्नु पर्नेछ र स्थानीय व्यक्ति रोहवरमा बस्न नमानेमा वा स्थानीय व्यक्ति उपलब्ध नभएमा खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्कामा सोही व्यहोरा जनाई उपस्थित कर्मचारी वा व्यक्तिको दस्तखत गराउनु पर्नेछ ।

(७) यस नियम बमोजिम खानतलासी गर्नु, गराउनु अघि खानतलासी लिने व्यक्तिको शरीरको तलासी लिनु पर्नेछ ।

२०. **पीडितसँग जानकारी लिन सक्ने:** (१) आयोगमा दर्ता भएको उजूरी वा जानकारीको सम्बन्धमा सम्बन्धित पीडितसँग कुनै कुरा बुझ्न आवश्यक भएमा आयोगले पीडितलाई बोलाई थप जानकारी लिन सक्नेछ ।

(२) पीडित अपाङ्ग, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका वा यौनजन्य हिंसामा परेको व्यक्ति भएमा आयोगले उपसमिति वा कार्यटोली खटाई वा बन्दसवाल वा विद्युतीय माध्यम मार्फत जानकारी लिन सक्नेछ ।

२१. **सूचना गोप्य राख्नु पर्ने:** (१) अनुसन्धानको सिलसिलामा आयोगलाई प्राप्त सूचना, जानकारी, विवरण तथा कागजात प्रचलित कानून बमोजिम गोप्य राखिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको सूचना, जानकारी, विवरण वा कागजात वा सोको प्रतिलिपि, अदालत, आयोग वा आयोगले तोकेको अधिकारी वा निकाय बाहेक अन्य कुनै निकाय वा व्यक्तिलाई उपलब्ध गराइने छैन ।

२२. **निरीक्षण गर्न सक्ने:** (१) आयोगका अध्यक्ष, सदस्य वा कर्मचारीले ऐन तथा यस नियमावलीको अधीनमा रही अनुसन्धान अधिकारीले गरेको अनुसन्धान सम्बन्धी काम कारवाहीका सम्बन्धमा निरीक्षण गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम आयोगका अध्यक्ष वा सदस्यले निरीक्षण गर्दा आवश्यकता अनुसार अनुसन्धान अधिकारीलाई निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यसरी दिएको निर्देशन पालना गर्नु त्यस्तो अनुसन्धान अधिकारीको कर्तव्य हुनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको निरीक्षण कुनै कर्मचारीबाट भएकोमा निरीक्षणबाट देखिन आएको व्यहोरा खुलाई आयोग समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा आयोगले सम्बन्धित अनुसन्धान अधिकारीलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र यसरी दिएको निर्देशनको पालना गर्नु गराउनु त्यस्तो अनुसन्धान अधिकारीको कर्तव्य हुनेछ ।

२३. **मुकाम कायम गर्न सक्ने:** उजूरीको छानबिनको सिलसिलामा आयोगले नेपालभरका जुनसुकै कार्यालय वा स्थानमा आफ्नो मुकाम खडा गर्न सक्नेछ ।

तर कुनै कार्यालयमा मुकाम राख्दा सम्बन्धित कार्यालयको सहमति लिनु पर्नेछ ।

२४. **उपकरण तथा साधनको प्रयोग:** अनुसन्धान अधिकारीले छानबिनको सिलसिलामा आयोगको आदेश बमोजिम आवश्यक पर्ने वैज्ञानिक तथा सञ्चार सम्बन्धी उपकरण तथा साधन प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

२५. प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने: (१) अनुसन्धान अधिकारीले छानबिनको काम समाप्त भएपछि सङ्कलित तथ्य र सबुत प्रमाणको विश्लेषण गरी आफ्नो राय सहितको प्रतिवेदन अनुसूची-८ बमोजिमको ढाँचामा आयोग समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा आयोगलाई कुनै स्थानको स्थलगत निरीक्षण गर्नु पर्ने भन्ने लागेमा अध्यक्ष वा कुनै सदस्य मार्फत सो ठाउँको निरीक्षण गराउन सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम स्थलगत निरीक्षण गर्ने अध्यक्ष वा कुनै सदस्यले अनुसूची-९ बमोजिमको ढाँचामा आयोग समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

२६. उत्खनन् गर्ने प्रक्रिया र कार्यविधि: (१) आयोगले छानबिनको सिलसिलामा कुनै स्थानको उत्खनन् गर्न आवश्यक देखेमा सो स्थानको उत्खनन् गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम उत्खनन्को प्रयोजनको लागि आयोगले छुट्टै प्रक्रिया र कार्यविधि बनाई लागू गर्नेछ ।

२७. कारबाहीको लागि सिफारिस गर्ने: (१) व्यक्ति बेपत्ता पारेको आरोपमा ऐनको दफा २५ बमोजिम कुनै व्यक्ति उपर कारबाहीको लागि सिफारिस गर्नु पर्ने भएमा आयोगले देहायको विवरण सहित कारबाहीको लागि नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्नेछ :-

- (क) बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको विवरण,
- (ख) सो सम्बन्धमा आयोगले प्राप्त गरेको प्रमाण,
- (ग) छानबिनबाट खुल्न आएको सत्य तथ्य, र
- (घ) आयोगको राय तथा सिफारिस ।

(२) आयोगले व्यक्ति बेपत्ता पारेको आरोपमा दोषी देखिएको पीडक उपर मुद्दा चलाउन महान्यायाधिवक्ता समक्ष लेखी पठाउनेछ ।

परिच्छेद-४

साक्षी, पीडित वा उजूरीकर्ताको संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

२८. साक्षी, पीडित, उजूरीकर्ता वा आयोगलाई सहयोग गर्ने व्यक्तिको संरक्षण: (१) साक्षी, पीडित, उजूरीकर्ता वा आयोगको काममा सहयोग गर्ने व्यक्तिले आफ्नो परिचय गोप्य राख्न चाहेमा आयोग वा आयोगले उजूरी सङ्कलन गर्ने जिम्मा दिएको निकाय वा सो काममा संलग्न अधिकारीले निजको वास्तविक नाम थर, ठेगाना वा परिचय गोप्य राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम गोपनियता कायम गर्न सम्बन्धित निकाय वा व्यक्तिले साक्षी, पीडित, उजूरीकर्ता वा आयोगको काममा सहयोग गर्ने व्यक्तिको परिचयलाई कुनै काल्पनिक वा साङ्केतिक रूपमा अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(३) आयोगबाट भएको छानबिनको क्रममा आफ्नो वा आफ्नो परिवारको सदस्यको सुरक्षामा खतरा रहेको छ भनी उपनियम (१) बमोजिमका व्यक्तिले आयोग समक्ष सुरक्षाको माग गरेमा आयोगले त्यस्ता व्यक्तिको लागि देहाय बमोजिम कुनै व्यवस्था मिलाउन सम्बन्धित निकायलाई लेखी पठाउनेछ :-

- (क) सुरक्षाको आवश्यक व्यवस्था मिलाउन,
- (ख) कुनै सरकारी निकायको संरक्षणमा राख्न लगाउन,
- (ग) सुरक्षित स्थानमा अस्थायी बसोवासको व्यवस्था मिलाउन,
- (घ) सुरक्षा निकायको समन्वयमा सुरक्षित स्थानको व्यवस्था गर्न,
- (ङ) सामुहिक सुरक्षाको प्रबन्ध गर्न,
- (च) आयोगले उपयुक्त सम्झेको अन्य कुनै व्यवस्था मिलाउन ।

(४) साक्षी, पीडित, उजूरीकर्ता, आयोगको काममा सहयोग गर्ने कर्मचारी तथा अन्य व्यक्ति वा निजको परिवारका सदस्यको सम्पत्ति, कारोबार वा व्यवसायको सुरक्षा प्रदान गर्न आवश्यक देखिएमा आयोगले सोको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्नेछ ।

(५) उपनियम (३) वा (४) बमोजिम सुरक्षाको लागि आयोगबाट लेखी आएमा सम्बन्धित निकायले सो बमोजिम सुरक्षाको आवश्यक प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ ।

(६) यस नियम बमोजिम सुरक्षा वा संरक्षण प्रदान गर्नु पर्ने व्यक्ति महिला, अपाङ्ग, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका वा यौनजन्य हिंसामा परेको व्यक्ति भएमा सम्बन्धित निकायले उनीहरूको मनोविज्ञान र मर्यादामा आँच नआउने किसिमले आवश्यक सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(७) सुरक्षाका दृष्टिले वा अन्य कारणबाट साक्षी वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई आयोगमा उपस्थित गराउन नसकिने भएमा श्रव्यदृष्य सम्वाद मार्फत बुझ्न, निजलाई आरोपित व्यक्तिले नदेख्ने गरी बकपत्र गराउन वा निजको स्वर विद्युतीय माध्यमबाट परिवर्तन वा रूपान्तरण गरी बुझ्न वा आयोग बाहेक अन्यत्र पनि बुझ्न वा सनाखत गराउन सकिनेछ ।

(८) उजूरीकर्ताले चाहेमा निज तथा निजको साक्षीको नाम, थर, बतन, तीनपुस्ते लगायतका परिचयात्मक विवरण तथा हुलिया आयोगले गोप्य राख्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(९) आयोगले छानबिनको क्रममा साक्षी, पीडित, उजूरीकर्ता वा आयोगको काममा सहयोग गर्ने व्यक्तिलाई आरोपित व्यक्तिसँग भेट तथा पहिचान नहुने गरी व्यवस्था गराउन सक्नेछ ।

(१०) छानबिनको क्रममा आयोग वा आयोगद्वारा तोकिएको स्थानमा साक्षी, पीडित, उजूरीकर्ता वा आयोगको काममा सहयोग गर्ने व्यक्तिलाई उपस्थित गराइएकोमा निजले माग गरेमा आयोगले निजलाई राजपत्र अनङ्कित प्रथम श्रेणीका कर्मचारीले पाए सरहको दैनिक तथा भ्रमण भत्ता उपलब्ध गराउनेछ ।

(११) उपनियम (१०) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सरकारी कर्मचारी आयोगमा उपस्थित हुँदा निजले पाउने दैनिक तथा भ्रमण भत्ता आफू कार्यरत कार्यालयबाट लिनु पर्नेछ ।

(१२) आयोगले आफ्नो कार्य सम्पादन गर्दा पीडितमैत्री वातावरणमा गर्नु पर्नेछ ।

(१३) आयोगले कार्य सम्पादन गर्दा आवश्यकता अनुसार पीडितसँग सम्पर्क स्थापित गर्न वा समन्वय कायम गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-५

उद्धार, पुनर्स्थापना तथा परिपूरण

२९. उद्धार गर्ने: (१) छानबिनको सिलसिलामा कुनै पीडितलाई तत्काल उद्धार गर्नु पर्ने देखिएमा आयोग आफैले वा अन्य निकायको सहयोग लिई त्यस्तो व्यक्तिलाई उद्धार गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम उद्धार गर्नको लागि नेपाल सरकार, सुरक्षा निकाय वा कुनै संस्थाको सहयोग आवश्यक देखेमा उद्धारको लागि अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम आयोगबाट अनुरोध भई आएमा नेपाल सरकार, सुरक्षा निकाय वा कुनै संस्थाले तत्काल त्यस्तो व्यक्तिलाई उद्धार गरी सो को जानकारी आयोगलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम पीडितलाई तत्कालै उद्धार गर्न नसकिने भएमा सम्बन्धित निकाय वा संस्थाले सो को कारण सहितको जानकारी तीन दिनभित्र आयोगलाई दिनु पर्नेछ ।

३०. क्षतिपूर्ति, उपचार तथा पुनर्स्थापनाको लागि सिफारिस गर्ने: (१) आयोगले पीडितलाई पर्न गएको हानी नोक्सानीको गाम्भीर्यतालाई समेत दृष्टिगत गरी तीनलाख रुपैयाँसम्म क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्नेछ ।

(२) आयोगले उपनियम (१) बमोजिम क्षतिपूर्तिको लागि सिफारिस गर्दा कुनै पीडितले नेपाल सरकारबाट क्षतिपूर्ति पाइसकेको भए सो समेतलाई विचार गरी क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(३) आयोगको छानबिनबाट पीडितलाई शारीरिक वा मानसिक उपचार गराउन, पुनरुद्धार वा पुनस्थापना गर्न वा मनोविमर्श प्रदान गर्न आवश्यक देखिएमा आयोगले त्यसको आधार, कारण र अवस्था समेत उल्लेख गरी नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

३१. **सुविधा तथा सहूलियत उपलब्ध गराउने:** (१) आयोगले ऐनको दफा २३ को उपदफा (२) बमोजिम पीडित वा अवस्था अनुसार निजको परिवारको कुनै सदस्यलाई देहायको सुविधा वा सहूलियत उपलब्ध गराउन नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ :-

- (क) अध्ययन गर्न चाहनेलाई स्नातक तहसम्म निःशुल्क शिक्षा,
- (ख) खण्ड (क) बमोजिम अध्ययन गर्न नचाहने वा नसक्नेको लागि निजको योग्यता तथा इच्छा अनुसारको सीपमूलक तालीम,
- (ग) कुनै व्यापार वा व्यवसाय गर्न चाहने बेरोजगार पीडितलाई पाँचलाख रुपैयाँसम्म बिना व्याज वा सहूलियत व्याजमा ऋण सुविधा,
- (घ) नेपालभित्र बसोबासको व्यवस्था नभएका पीडितको हकमा पाँचलाख रुपैयाँसम्मको बसोबासको व्यवस्था,
- (ङ) शारीरिक रुपले कमजोर भएका पीडितलाई एकलाख रुपैयाँमा नबढाई सरकारी स्वास्थ्य संस्थाबाट स्वास्थ्योपचार ।

(२) पीडित वा निजको परिवारले उपनियम (१) बमोजिम कस्तो सुविधा वा सहूलियत माग गरेको हो सो को प्राथमिकता उल्लेख गरी आयोग समक्ष अनुसूची-१० बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम पीडित वा निजको परिवारले व्यक्त गरेको इच्छा वा मागको आधारमा आयोगले उपनियम (१) बमोजिमको सुविधा वा सहूलियतको प्राथमिकता निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(४) आयोगले उपनियम (१) बमोजिमको सुविधा तथा सहूलियतको सिफारिस गर्दा तत्कालीन, अल्पकालीन र दीर्घकालीन रुपमा गर्ने गरी सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

३२. क्षतिपूर्ति, सुविधा तथा सहूलियत निर्धारणका आधार र मापदण्ड: आयोगले पीडितलाई क्षतिपूर्ति, सुविधा वा सहूलियतको लागि सिफारिस गर्दा देहायका आधार र मापदण्ड अवलम्बन गर्नेछ :-

- (क) पीडितलाई पुग्न गएको वास्तविक क्षति, मानसिक पीडा वा यातना,
- (ख) पीडितको शारीरिक, मानसिक र आर्थिक अवस्था,
- (ग) घटना हुँदाको समयमा पीडितको उमेर,
- (घ) पीडितसँग आश्रित परिवारको सङ्ख्या र निजहरुको जीविकोपार्जनको निमित्त आवश्यक पर्ने न्यूनतम खर्च,
- (ङ) पीडितको नाबालक छोरा छोरीको सङ्ख्या तथा निजहरु अध्ययन गर्नको लागि लाग्ने न्यूनतम खर्च,
- (च) पीडितको एकासगोलको परिवारको शारीरिक अवस्था तथा जीविकोपार्जनको माध्यम,
- (छ) पीडितलाई बेपत्ता पार्ने क्रममा सम्पत्ति कब्जा, जफत, लुटपाट, आगजनी जस्ता कार्य गरी आर्थिक क्षति पुऱ्याएको भए त्यस्तो क्षतिको परिमाण,
- (ज) अङ्गभङ्ग भएका पीडितको हकमा अपाङ्गताको अवस्था,
- (झ) पीडितको मृत्यु भएकोमा मृतकको आश्रित परिवारको अर्थोपार्जन गर्न सक्ने क्षमता र आर्थिक हैसियत,
- (ञ) विस्थापित भएको कारणले पीडितले भोग्नु परेको शैक्षिक, आर्थिक, शारीरिक वा मानसिक पीडा,
- (ट) आयोगले उपयुक्त ठानेका अन्य वस्तुगत कुराहरु ।

परिच्छेद-६

विविध

३३. कारबाहीको जानकारी सार्वजनिक गर्ने: (१) आयोगले छानबिनबाट प्राप्त जानकारी आयोगलाई उपयुक्त लागेको सञ्चार माध्यमबाट समय समयमा सार्वजनिक गर्नेछ ।

(२) आयोगले कुनै उजूरी तामेलीमा राखेमा वा पीडकलाई कारबाही वा क्षमादानको लागि सिफारिस गर्ने निर्णय गरेमा त्यसको जानकारी अनुसूची-११ बमोजिमको ढाँचामा उजूरीकर्तालाई गराउनेछ ।

३४. छानबिन सम्बन्धी कार्यविधि: (१) ऐनको दफा ६ बमोजिम आयोगका अध्यक्ष वा सदस्य उपर छानबिन गर्दा निजको कार्यक्षमताको अभाव भएको वा खराब आचरण भएको भन्ने उजूरी वा जानकारी प्राप्त हुन आएमा आयोगले त्यस्तो उजूरी वा जानकारी नेपाल सरकार समक्ष पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम वा अन्य कुनै माध्यमबाट अध्यक्ष वा सदस्य उपरको उजूरी प्राप्त भएमा उजूरीको गाम्भीर्यतालाई विचार गरी नेपाल सरकारले ऐनको दफा ६ को उपदफा (२) बमोजिम छानबिन समिति गठन गर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमको छानबिन समितिले सो आरोपको सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी आरोपित अध्यक्ष वा सदस्यलाई मनासिब माफिकको समय दिई निज उपर लागेको आरोपको सम्बन्धमा सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (२) बमोजिमको छानबिन समितिले आरोपको छानबिन गर्दा कुनै प्रमाण बुझ्नु पर्ने वा कुनै कागजात भिकाउनु पर्ने देखेमा सो समेत गर्न सक्नेछ ।

(५) यस नियम बमोजिम आरोपित अध्यक्ष वा सदस्य उपर छानबिन समितिले छानबिनको काम प्रारम्भ गरेपछि आरोपित अध्यक्ष वा सदस्य उपरको कारवाहीको तुंगो नलागेसम्म त्यस्तो अध्यक्ष वा सदस्यले आयोगको काम कारवाहीमा भाग लिन पाउने छैन ।

(६) छानबिनबाट आरोपित अध्यक्ष वा सदस्य उपर परेको उजूरी प्रमाणित हुन आएमा छानबिन समितिले त्यस्तो अध्यक्ष वा सदस्य उपर कारवाहीको लागि नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्नेछ ।

३५. सचिवको काम, कर्तव्य तथा अधिकार: (१) सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) आयोगको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (ख) आयोगको कामसँग सम्बन्धित विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान, तालीम, गोष्ठी, सार्वजनिक सुनुवाई लगायतका कार्य सञ्चालन गर्ने, गराउने,
- (ग) आयोगको कामसँग सम्बन्धित विषयमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था वा निकायहरूसँग समन्वय गर्ने,
- (घ) आयोगसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्य गर्ने, गराउने,

- (ड) प्रचलित कानून बमोजिम विभागीय प्रमुखले गर्ने कार्य गर्ने,
(च) आयोगको निर्देशन बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने, गराउने ।

(२) सचिवले यस नियमावली बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये आवश्यकता अनुसार कुनै अधिकार आयोगको कुनै अधिकृत कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

३६. अवहेलनामा कारबाही चलाउने: (१) आयोगले कुनै व्यक्ति उपर ऐनको दफा १६ बमोजिम अवहेलनामा कारबाही चलाउनु अघि त्यस्तो व्यक्तिले आयोगको अवहेलना हुने कुनै काम गरेको वा घटना भए वा नभएको सम्बन्धमा आयोगको कुनै सदस्य वा अधिकृतस्तरको कर्मचारीबाट छानबिन गराई निजको प्रतिवेदनको आधारमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कारबाही चलाउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कुनै व्यक्ति उपर कारबाही चलाउनु परेमा के कस्तो कारण र आधारबाट निज उपर कारबाही चलाउनु परेको हो सो खुलाई कारबाही गर्नु नपर्ने कुनै आधार र प्रमाण भए सोको सफाई पेश गर्न वा आयोग समक्ष उचित क्षमायाचनाको लागि मनासिब समय दिई आरोपित व्यक्तिलाई मौका दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम आरोपित व्यक्तिबाट सफाई पेश भएमा वा मनासिब माफिकको क्षमायाचना गरेमा सो को मूल्याङ्कन तथा प्राप्त प्रमाणको आधारमा आयोगले उचित निर्णय गर्नेछ ।

(४) अवहेलनामा कारबाही गर्ने सम्बन्धी अन्य कार्यविधि आयोग आफैले निर्धारण गर्नेछ ।

३७. सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धी कार्यविधि: (१) आयोगले ऐनको दफा १८ बमोजिम सार्वजनिक सुनुवाई गर्नुभन्दा अघि कम्तीमा तीन दिनको म्याद दिई सार्वजनिक सुनुवाई हुने मिति, समय र स्थान तथा सुनुवाई गरिने विषय समेतको सूचना सर्वसाधारणको जानकारीको लागि उपयुक्त माध्यमबाट जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सार्वजनिक सुनुवाई गर्दा सत्य तथ्य पत्ता लगाउने, परिपूरण वा क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने लगायत आयोगले उपयुक्त ठानेका अन्य विषयमा सार्वजनिक सुनुवाई गर्न सक्नेछ ।

(३) आयोगले सार्वजनिक सुनुवाई गर्दा पीडित, सर्वसाधारण व्यक्ति, विभिन्न संघ संस्थाका स्थानीय प्रतिनिधि, सञ्चारकर्मी, महिला, ज्येष्ठ नागरिक, नागरिक समाज समेतको उपस्थितिमा गर्न सक्नेछ ।

(४) आयोगले उपनियम (२) बमोजिम सार्वजनिक सुनुवाई गर्दा कम्तीमा एकजना सदस्यको उपस्थिति हुनु पर्नेछ ।

(५) सार्वजनिक सुनुवाईमा खटिएका कर्मचारीले सुनुवाईमा सोधिएका प्रश्न, जिज्ञासा तथा आयोगको तर्फबाट दिइएको उत्तर सहितको विवरण उल्लेख गरी आयोग समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(६) सार्वजनिक सुनुवाईको अवधि तथा प्रक्रिया सम्बन्धी अन्य व्यवस्था आयोगले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३८. पीडितलाई परिचयपत्र दिने: (१) ऐन तथा यस नियमावली बमोजिम गरिएको छानबिनबाट कुनै व्यक्ति सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा बेपत्ता पारिएको कारणबाट पीडित हुन पुगेको देखिएमा आयोगले त्यस्तो व्यक्तिलाई अनुसूची-१२ बमोजिमको ढाँचामा पीडित परिचयपत्र उपलब्ध गराउनेछ ।

(२) आयोगको छानबिनबाट एकभन्दा बढी व्यक्ति पीडित रहेको देखिएमा आयोगले उपनियम (१) बमोजिम सबै व्यक्तिहरूलाई परिचयपत्र उपलब्ध गराउनेछ ।

३९. पुरस्कृत गर्ने: ऐन तथा यस नियमावलीको कार्यान्वयन गर्ने क्रममा उत्कृष्ट काम गरी आयोगलाई सहयोग पुर्याउने कर्मचारी एवं सुरक्षाकर्मीलाई आयोगले पुरस्कृत गर्न सक्नेछ ।

४०. आचार संहिता बनाई लागू गर्ने: आयोगले अध्यक्ष तथा सदस्यले पालना गर्नु पर्ने आचार संहिता बनाई लागू गर्नेछ ।

४१. अनुसूचीमा थपघट तथा हेरफेर गर्न सक्ने: मन्त्रालयले आयोगको सिफारिसमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी आवश्यकता अनुसार अनुसूचीमा थपघट तथा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

४२. निर्देशिका वा कार्यविधि बनाउन सक्ने: आयोगले आफ्नो कार्य व्यवस्थित रूपले सञ्चालन गर्नको लागि ऐन तथा यस नियमावलीको अधीनमा रही आवश्यक निर्देशिका वा कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची-१

(नियम ४ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगमा दिने उजुरीको ढाँचा

- (१) उजुरीकर्ताको,-
- (क) नाम थर:
 - (ख) ठेगाना:
 - (अ) स्थायी:
 - (आ) अस्थायी:
 - (इ) टेलिफोन/मोवाइल नं., इमेल :
- (२) बेपत्ता पारिएको व्यक्तिको,-
- (क) नाम थर :
 - (ख) ठेगाना :
 - (अ) स्थायी :
 - (आ) अस्थायी :
 - (इ) टेलिफोन/मोवाइल नं., इमेल :
 - (ग) पारिवारिक विवरण :
 - (घ) पेशा:
 - (ङ) हालको अवस्था :
 - (च) बेपत्ता पारिएको स्थान सहितको सम्पूर्ण विवरण :
 - (छ) उमेर:
 - (ज) हुलिया (पहिचान गर्न सकिने सङ्केत) :
 - (अ) शारीरिक विवरण (उचाई, बनौट, विशेष किसिमको कुनै पहिचान वा लक्षण) :
 - (आ) दुर्घटना, घाउ चोट, हड्डी भाँच्चिएको, शारीरिक विकृति वा कुरूपता, शल्यक्रिया लगायतको चिकित्सा सम्बन्धी पहिचान :
 - (इ) दाँत सम्बन्धी विवरण र तस्वीरहरु :
 - (ई) अन्तिम पटक देखिएको अवस्थामा लगाएको लुगा सम्बन्धी विवरण वा उक्त व्यक्तिले प्रायः लगाउने किसिमका जुता वा चप्पल, पेटी, औँठी, चश्मा, सुन्न प्रयोग गरिने यन्त्र, कपाल कोर्ने तरिका, टोपी आदि :
 - (उ) अन्य कुनै सङ्केत, चिज वस्तु भए :
 - (झ) पहिचानका अन्य विवरण :
- (३) उजुरीकर्ताको बेपत्ता पारिएको व्यक्तिसँगको नाता वा सम्बन्ध :
- (४) बेपत्ता पार्ने व्यक्ति थाहा पाए निजको,-
- (क) नाम थर :
 - (ख) ठेगाना :
 - (अ) स्थायी :
 - (आ) अस्थायी :
 - (ई) टेलिफोन, मोवाइल नं., इमेल :
- (५) बेपत्ता पार्ने व्यक्तिको पेशा :
- (६) बेपत्ता पार्ने व्यक्ति घटना हुँदाको अवस्थामा कुनै कार्यालयमा कार्यरत भए पद र सो कार्यालयको नाम ठेगाना :
- (७) बेपत्ता पार्ने कार्यमा अन्य कुनै व्यक्तिको संलग्नता भए त्यस्तो व्यक्तिको,-
- (क) नाम थर :
 - (ख) ठेगाना :
 - (अ) स्थायी :
 - (आ) अस्थायी :

- (इ) टेलिफोन, मोवाइल नं., इमेल :
- (ग) हुलिया (पहिचान गर्न सकिने सङ्केत) :
- (घ) हाल वा तत्काल कार्यरत कार्यालय :
- (८) बेपत्ता पारिएको घटनासँग सम्बन्धित विवरण :
- (क) बेपत्ता पारिएको मिति र स्थान सहितको सम्पूर्ण विवरण :
- (ख) घटना सम्बन्धी सम्पूर्ण विवरण :
- (९) फेला पर्न सक्ने सम्भावित स्थान :
- (१०) यस अघि अदालत वा अन्य कुनै निकायबाट कुनै कारवाही भएको भए सो को विवरण र नतिजा :
- (११) दावी गरेको परिपूरणको प्राथमिकता र सो को आधार :
- (१२) घटनासँग सम्बन्धित सबुत प्रमाण :
- (क) देख्ने :
- (ख) सुन्ने :
- (ग) कागज :
- (घ) तस्वीर : :
- (ङ) अन्य :
- (१३) अन्य कुनै कुरा भए :

उजूरीकर्ताको,-
दस्तखत :
नाम, थर :
मिति:

द्रष्टव्य: माथि उल्लिखित फारामको विभिन्न महलमा भर्ने विवरण नअटेमा छुट्टै पानामा लेखी फारामसँग संलग्न गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची-२

(नियम ६ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

उजूरी दर्ता किताबको ढाँचा

दर्ता नं.	मिति	उजूरीकर्ताको नाम, थर, वतन	बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको नाम, थर, वतन	आरोपित व्यक्तिको नाम, थर, वतन	घटनाको संक्षिप्त विवरण	कैफियत

अनुसूची-३

(नियम ६ को उपनियम (१) स" ग सम्बन्धित)

दर्ता नं.

वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

उजूरी दर्ताको निस्सा

विषय : उजूरी सम्बन्धमा ।

श्री..... को मिति को उजूरी प्राप्त भई यस आयोगको दर्ता किताबमा मिति मा दर्ता गरिएकोले यो निस्सा दिइएको छ ।

कार्यालयको छाप:

उजूरी दर्ता गर्ने कर्मचारीको,-

दस्तखत :

नाम, थर:

पद:

मिति :

आयोगको सम्पर्क नम्बर:

अनुसूची-४

(नियम ११ को उपनियम (३) सँग सम्बन्धित)

वेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

अनुसन्धान अधिकारी तोकिएको ढाँचा

श्री.....

..... ।

तपाईंलाई देहायका विवरण भएको उजूरीको छानबिन पूरा गरी प्रतिवेदन पेश गर्नका लागि आयोगको निर्णय अनुसार अनुसन्धान अधिकारी तोकिएको छ । आयोगको प्रत्यक्ष रेखदेख र नियन्त्रणमा रही छानबिनको कार्य पूरा गरी आफ्नो राय सहितको प्रतिवेदनदिन भित्र आयोगमा पेश गर्नु होला । उक्त कार्य सम्पन्न गर्न तपाईंलाई देहाय बमोजिमको सहयोगी कर्मचारी तोकिएको छ ।

क्र.स.

दर्जा

नाम, थर

(१)

(२)

(३)

(४)

उजूरीकर्ताको नाम, थर :

सम्बन्धित अधिकृतको

उजूरी दर्ता नं :

दस्तखत:

घटना भएको स्थान :

नाम, थर:

कार्यालयको छाप:

मिति:

अनुसूची-५

(नियम १५ को उपनियम (३) सँग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगमा उपस्थित हुनको लागि दिइने सूचनाको ढाँचा

श्री.....

.....।

यस आयोगमा मितिमा परेको.....(संक्षिप्त व्यहोरा).... उजूरीको छानबिन गर्ने सिलसिलामा तपाईंसँग केही कुरा बुझ्नु परेकोले मिति मा दिनको बजे यस आयोगको कार्यालय/मुकाममा उपस्थित हुनु होला । उपस्थित नभए कानून बमोजिम हुनेछ ।

अनुसन्धान अधिकारीको,-

दस्तखत :

नाम, थर :

मिति:

अनुसूची-६

(नियम १९ को उपनियम (१) स" ग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

प्रवेश मुचुल्काको ढाँचा

जिल्ला महानगरपालिका / उपमहानगरपालिका / नगरपालिका / गाउँपालिका.....वडा नं.
..... गाउँ टोल बस्ने तपाईं श्रीको घर कम्पाउण्ड भित्र सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा
भएका मानव अधिकारको गम्भीर उल्लङ्घन सम्बन्धी घटनासँग सम्बन्धित वस्तु, लिखत वा प्रमाण फेला पर्न
सक्ने सम्भावना भएकोले बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगका हामी देहायका व्यक्तिहरु छानबिनको
सिलसिलामा खानतलासी गर्न खटी आएकोले खानतलासीको लागि सो स्थानमा प्रवेश गर्नु अघि देहायका
व्यक्तिबाट हाम्रो खानतलासी गराई सो को मुचुल्का तयार गरेका छौं ।

तपसिल

खानतलासी गर्न प्रवेश गर्ने व्यक्तिहरूको जीउ खानतलासी लिने व्यक्तिको नाम, थर, ठेगाना (तीनपुस्ते सहित):-

१.

२.

रोहबर:-

१. घरधनी/मालधनी वा निजको प्रतिनिधि:

२. सम्भव भएसम्म स्थानीय व्यक्ति/जनप्रतिनिधि:

३. पीडित (सम्भव भएसम्म):

मुचुल्का तयार गर्ने कर्मचारीहरू:

अनुसूची-७

(नियम १९ को उपनियम (१) स" ग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगबाट खडा गरेको खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्काको ढाँचा

लिखितम् को नाति को छोरा/छोरी जिल्ला
.....महानगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ नगरपालिका / गाउँपालिका वडा नं.....बस्ने वर्ष
... कोस्थित घर/स्थानमा कानून बमोजिम रीत पुऱ्याई प्रवेश गरेका हामी देहायका
व्यक्तिहरूले मिति..... मा खानतलासी गर्दा देहायका स्थानहरूमा निम्न बमोजिमका वस्तु, लिखत
वा प्रमाण फेला परेको र सो वस्तु, लिखत तथा प्रमाण छानबिनको सिलसिलामा आयोगमा दाखिल गर्न लैजानु
पर्ने हु" दा खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्का गरी दिनुहोस् भनी बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगबाट
खटी आएका कर्मचारीले भन्दा हाम्रो चित्त बुभ्यो । यसमा तपसिलमा लेखिएको व्यहोरा ठीक सा" चो हो भनी
लेखी लेखाई सम्बन्धित कर्मचारी मार्फत् आयोगमा चढायौं ।

तपसिल

खानतलासीमा फेला परेका वस्तु, लिखत तथा प्रमाण र स्थानको विवरण:

- १.
- २.

बरामद गरी लगेका वस्तु, लिखत तथा प्रमाणहरूको विवरण:

- १.
- २.

रोहबर:

१. बरामद सामानको भरपाई बुभने :
२. स्थानीय प्रतिनिधि (भएसम्म) :
३. पीडक (सम्भव भएसम्म) :

बरामद सामानको भरपाई तपाईलाई बुभाई माथि उल्लिखित उक्त बरामदी सामान लिई गएका छौं ।

मुचुल्का तयार गर्ने कर्मचारीहरू:

- १.
- २

अनुसूची-८
(नियम २५ को उपनियम (१) स" ग सम्बन्धित)
छानबिन प्रतिवेदनको ढाँचा

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगको मिति को निर्णय बमोजिम छानबिन गर्न मलाई तोकिएकोमा सो विषयमा छानबिन गर्दा देहाय बमोजिमको प्रतिवेदन पेश गरेको छु ।

१. उजूरी सम्बन्धी विवरण:

- (क) उजूरी दर्ता नम्बर:
- (ख) उजूरवालाको नाम, थर, ठेगाना:
- (ग) पीडितको नाम, थर, ठेगाना:
- (घ) पीडकको नाम, थर, ठेगाना:

२. उजूरीको संक्षिप्त व्यहोरा:

३. सबूत प्रमाण:

- (क) दसी प्रमाण तथा घटनास" ग सम्बन्धित चीज वस्तु :
- (ख) साक्षी :
देख्ने :
(अ)
(आ)
सुन्ने :
(अ)
(आ)

४. घटनास" ग प्रमाण लाग्ने अरु चीज वस्तु:

- (अ)
- (आ)

५. छानबिनबाट खुल्न आएको व्यहोरा :

६. अनुसन्धान अधिकृतको राय :

अनुसन्धान अधिकारीको,-
दस्तखत :
नाम, थर :
पद :
मिति:

अनुसूची-९

(नियम २५ को उपनियम (३) सँग सम्बन्धित)

स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

१. उजूरी दर्ता नम्बर :
२. उजूरी दिने व्यक्तिको नाम र ठेगाना :
३. उजूरीको छोटकरी व्यहोरा :
४. आरोपित व्यक्तिको नाम, थर, उमेर, वतन :
५. स्थलगत निरीक्षणबाट देखिन आएको अवस्था :
६. थप अनुसन्धान गर्नु पर्ने भए के के कुरामा अनुसन्धान गर्नु पर्ने हो सो को विवरण :
७. उजूरीको व्यहोरा स्थापित हुन सक्ने आधार :
८. उत्खनन् गर्नु पर्ने भए सो को कारण र आधार :
९. घटनाको बारेमा थाहा पाउने कुनै व्यक्ति बुझ्नु पर्ने भए त्यस्ता व्यक्तिको नाम, थर र वतन :
१०. कुनै कागजात वा सामानहरु बरामद गर्नु पर्ने भए के कहाँबाट बरामद गर्नु पर्ने हो सो को विवरण :
११. घटनासँग सम्बन्धित कुनै भौतिक सबुत प्रमाण सङ्कलन गर्न छुट भएको भए सो को विवरण :
१२. अन्य केही भए :

स्थलगत निरीक्षण प्रतिवेदन पेश गर्नेको,

दस्तखत:

नाम, थर:

मिति:

अनुसूची-१०

(नियम ३१ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)

सुविधा तथा सहूलियतको लागि दिने निवेदनको ढाँचा

१. पीडितको :

नाम, थर:.....

ठेगाना:.....

उमेर:.....पेशा:.....

सम्पर्क फोन :.....ईमेल:.....

२. पीडितका परिवारका आश्रित सदस्यहरु:

क्र.सं. नाता उमेर शिक्षा

१

२

३. सशस्त्र द्वन्दको क्रममा पीडित उपर भएको अपराध :

घटनाको मिति:.....समय:.....

४. पीडितलाई पुगेको क्षतिको विवरण :

५. शारीरिक क्षतिको विवरण (त्यसको असर हालसम्म पनि छ भने सो कुरालाई पुष्टी गर्ने विवरण र उपलब्ध भएसम्मको प्रमाण:

६. शिक्षा/पेशा व्यवसाय/चल अचल सम्पत्तिमा पुगेको क्षतिको विवरण/हाल सम्मको स्थिति र सोसँग उपलब्ध भएसम्मका सम्बन्धित प्रमाण:

७. हालसम्म पीडितले पाएको राहतको विवरण (हालसम्म के कस्तो सुविधा, सहूलियत, क्षतिपूर्ति पाएको हो सो खुलाउने)

८. पीडितले खोजेको क्षतिपूर्ति, सुविधा, सहूलियत:

९. पीडकको विवरण:

नाम, थर:.....

ठेगाना:.....

सम्पर्क फोन नं.:

पेशा:.....

माथि लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ भुट्टा ठहरेमा कानून बमोजिम सहुला बुझाउँला ।

पीडितको, -

दस्तखत:

मिति:

अनुसुची-११

(नियम ३३ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोगको निर्णय सम्बन्धी जानकारीको ढाँचा

उजुरी दर्ता नम्बर :

श्री.....

उजुरीकर्ताको नाम, थर, वतन (गोप्य राख्नु पर्नेमा सांकेतिक नाम राख्ने) :

विषय:-

सशस्त्र द्वन्द्वको क्रममा व्यक्ति बेपत्ता पारेको विषयमा परेको उल्लिखित उजुरीको सम्बन्धमा आयोगबाट छानबिन गर्दा उक्त उजुरी तामेलीमा राख्ने / पीडकलाई कारवाहीको लागि सिफारिस गर्ने गरी मितिमा निर्णय भएकोले जानकारीको लागि अनुरोध छ । निर्णयको प्रतिलिपि यसैसाथ संलग्न छ ।

कार्यालयको छाप:-

जानकारी दिने अधिकृतको,-

दस्तखत:

नाम, थर:

पद:

मिति :

अनुसूची-१२

(नियम ३८ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानबिन आयोग

पीडित परिचयपत्रको ढाँचा

परिचयपत्र नं.:

तस्वीर

१. परिचयपत्र बाहकको,-

(क) नाम थर:

(ख) ठेगाना: अञ्चल जिल्ला महानगरपालिका/ उपमहानगरपालिका/ नगरपालिका
/गाउँपालिका वडा नं.....

(ग) नागरिकता नं:

(घ) पीडित बाहेक परिवारको अन्य सदस्य भए पीडितसँगको निजको नाता सम्बन्ध:

२.व्यक्ति बेपत्ता पारेको मिति:

परिचयपत्र प्राप्त गर्नेको दस्तखत:

कार्यालयको छाप :

परिचयपत्र प्रदान गर्ने कर्मचारीको,-

दस्तखत:

नाम,थर:

पद :

मिति :

आज्ञाले,